

## שרה קולק

### מאין העצבות הזו?

### מחשבות פסיכואנליטיות

תל־אביב, תולעת ספרים, 2025, 316 עמ'.

ד"ר נועה גור־אריה<sup>1</sup>

"מן האין באה העצבות הזו"

(עמ' 27)

**ב**חורף 2024 ... חודשים ספורים אחרי שבעה באוקטובר 2023 ... העצבות שרתה בכול ... ידענו מאין העצבות הזו. ידענו. \* לא שיערנו את עומקה, את היקפה ואת עוזה" (עמ' 25). ידענו מאין העצבות הזו, וגם קולק ידעה כיצד תקרא לספר המאגד את אסופת מאמריה, את מחשבותיה, את סיפורה האישי מאוד (שיהיה גם זה הקולקטיבי והאינסופי) ואת יצירתה זו. בהקדמה לספרה היא כותבת:

"אירוע בילדותה של אמי, ואירוע ... בנעוריו של אבי, התרחשו בלילה אחד. זהו המקרי שהופך לגורלי. והוא שלח אותי לחקור מאין. המענה שנגלה לי מתעלה על הפרטי ... אל מה שמעבר, לעבר המיסטי ... לפעמים משתכנת בנפש ידיעה רגשית ... והיא כרוכה באחדות הזמנים, המרחבים ובני האדם. גיליתי כי ... הנפש זוכרת זיכרונות ... מבני אדם הקודמים להיותה" (עמ' 26). מזור ותשובה לשאלתה (מאין) היא מוצאת דרך ביון, וכותבת: "העצבות שוכנת בין האדם לרעהו ... והמילים המושגיות המבקשות לתארה ... מחמיצות את הפן המיסטי שלה. כי היא ורגשות אחרים ... מצביעים על 'איברי קליטה' אחרים ... הדעת מעניקה להם שמות ... והם נשארים מחוץ להשגתה. ומה שנותר מחוץ להשגה, רשום בגופנו ועמוק בנפשנו ... והוא הזיקה הנסתרת שבין הקיום האישי ליקום האינסופי" (עמ' 27). בסיועו של ויניקוט, מורה הדרך של קולק, המצפן התיאורטי שלה ואביה הפסיכואנליטי (שהיא יודעת בנפשה לא פחות מידיעתה את אביה הביולוגי), היא מחדדת: "מן האין באה העצבות הזו", ו"היא מכילה בתוכה את צער האסופיות ורוחב ההתעלות של כל אדם" (עמ' 27).

הספר פותח במבוא מאיר עיניים מאת יולנדה גמפל ובהקדמתה של קולק לספרה. יחדיו הם מעוררים סקרנות וצמא למחשבות נוספות, ושולחים את הקורא למסעו הייחודי בין דפי הספר.

גמפל כותבת כי "הטראומטיות שייכת לאדם, להווייתו, כמו להיוולד, כמו לחיות" (עמ' 11), וכי הספר בוחן שאלות יסוד העומדות בבסיס הפסיכואנליזה, וחושף את "הדרך שבה חוויות קדומות וייחודיות, אישיות וקולקטיביות, כמו השואה, מוסיפות להשפיע על חיינו הבוגרים ... וכך גם אסון שבעה באוקטובר" (עמ' 12). "הספר הזה מזמין אותנו למסע מרתק אל לב ליבה של החוויה האנושית, אל המקום שבו נפגשים הביולוגיה והפסיכולוגיה, הטבע והתרבות" (עמ' 11).

<sup>1</sup> אשדוד.

noaga6@gmail.com

\* ההדגשות לאורך הסקירה הן שלי ואינן במקור.

לצדה משתפת קולק בהקדמתה כיצד היתה הכתיבה למשאת נפשה, "כאשר כתבתי, שהיתי כולי בהוויית היצירה על מופעיה השונים. היתה כתיבה שהיא נביעה שוטפת; היתה כתיבה שהיא מאבק ... והיו רגעים של כתיבה שהיא פליאה" (עמ' 27). קולק מבקשת לתאר את גודל חוויתה דרך מילותיו של מרטין בובר, הכותב: "זהו מקורה הנצחי של האמנות, שצורה עומדת נוכח האדם ומבקשת להפוך דרכו ליצירה. לא פרי דמיונו הנפשי, אלא תופעה שעומדת מולו ודורשת מנפשו את כוח היצירה. מדובר במעשה קיומי" (1, עמ' 27). את מילותיה של קולק, המעורבות במילותיו של בובר, ניתן לחוש לכל אורך חווית הקריאה, בספר שהוא יצירה.

ספרה של קולק מונה עשרה פרקים המחולקים לארבעה 'שערים' ('שערים לנפש', הרגשתי). כל שער פותח בתצלום עוצר נשימה של 'אבן חלימה', מתוך אוסף מוזיאוני של יהושע בורקובסקי. אבני החלימה הן 'אבני מסע ... שמילוני שנים של חלחול מים, תנועות טקטוניות וריאקציות כימיות ... יצרו בהן צבעים ... וצורות. המראות הנגלים הם של ימים סוערים ... נופי חורבות ... אבני החלימה מעירות חלימה ... והרהורים פנימיים, והן יכולות לחולל התמרה נפשית" (עמ' 6), בדומה להתמרה הנפשית שמחולל ספרה של קולק, עם כל קריאה בו.

שמונה מן הפרקים (2-9) הם אסופת מאמריה, פרי עבודתה ויצירתה רבת השנים, המתובלים ומהודקים במחשבות חדשות עליהם. מעניין לראות כי הללו שוכנים בין כותלי הפרק הראשון, "זרעי נפש נישאים ברוח", והפרק האחרון, "חלום גדרות התיל – איגרת אהבה". אלה הם הפרקים האישיים ביותר, הנוגעים בפרטי וכאמור בקולקטיבי האינסופי, שעליהם היא כותבת: "שני פרקים נוספים, הראשון והאחרון, בקעו מתוכי כי כתבתי" (עמ' 26). הם מביאים את הצטלבות מאורעות האב והאם, ונדמה כי בכך הם מהווים את שני סלילי ה-DNA של קולק, זה של קורותיה וזה של קורות הספר – אלו של עתיד המצוי בעבר.

### שער ראשון לנפש – 'על ראשית ההווה הנפשית'

"זרעי נפש נישאים ברוח, ורומזים איזה קיץ הולך להיות..."

(עמ' 31)

בפרק הראשון קולק מניחה לפנינו את קורותיה האישיים, שתחילתן בהצטלבות גורלם של שני הוריה ב'ליל מלילות': "בלילה של ערב יום הכיפורים 1938, אמי בת התשע התעוררה לקולות הטבח, אבי בן ה-18 הגיע לבדו מפולין באוניה לחוף בנימינה. מן הלילה ההוא ועד היום קבור הטבח במעמקי היותה, בדיוק מאותו לילה ועד יום מותו אשמה כבדה מילאה את ליבו. מן היום ההוא, אף שקדם ללידתי מאוד, אסונו ואסונו ארבו לנפשי [...] זרעי פחד ועצב שהקדימו את קיומי, נטמנו בנפשי" (עמ' 34-35).

הפרק פותח בתיאור מצמרר מהשבעה באוקטובר: "בשבת השכמתי קום, כאהבתי. האויר היה צח ולא החליט אם הוא חותם הקיץ או בשורת הסתיו. שקעתי בכתיבה. בשש עשרים ותשע נשמעה אזעקה ויָלְלָתָה רמה מכל יללה ששמעתי לפניו או לאחריו". קולק כותבת,

"אין מילים לאסון, והמון מילים לו" (עמ' 31), ואני חשתי צורך להביא את כל המילים שכתבה, אף שלהיסטוריה שחזרה על עצמה כפי שתתאר, אין מילים, והיא תוסיף כי "המילים שישנן, הלוואי שהיו אינן" (עמ' 32).

נוכח האסון שבה אמה בת ה-94 של קולקר לחיות את שאירע בהיותה בת תשע, כשערבים טבחו ביהודים במיטותיהם, הרסו ושרפו בתים ב'טבח בטבריה'. קולקר למדה אז שטראומה לאומית קולקטיבית פקדה גם את אמה שלה, הנתונה מאז בטראומה מתמשכת, וביקשה לבחון את רצף האירועים ההיסטורי כ"גילוי של ידיעה ישנה ולא נודעת" (עמ' 35). היא פונה לתיאורטיקנים כפרויד, ויניקוט וגרוטשטיין, ומחלקת את גילוייה ל'דבר' הגוף, הנפש והרוח.

על דבר הגוף היא אומרת "גוף האדם אינו תחום בתוך עורו; הן הזמן – עבר, הווה ועתיד – והן המרחב ... צפונים בו" (עמ' 36), ועוסקת במושגים 'פסיכומורפולוגיה' ו'אפיגנטיקה', כמדע המסביר את הגופני הממשיך לדורות הבאים. ביחס לדבר הנפש, היא נעזרת בגמפל המשילה את השפעות הטראומה לאלה של פיצוץ גרעיני: הטראומה מייצרת פציעה נפשית פתאומית וחמורה בטווח המיידי, אך גם נותרת אחריו כנשורת רדיואקטיבית, כאשר "יסודות שאינם ברי ייצוג ... נצברים במעמקי הנפש ... ועוברים מהאדם הטראומטי לילדיו ולנכדיו" (עמ' 39). לבסוף, ביחס לדבר הרוח, מבקשת קולקר תשובה לשאלתה "כיצד מהות רוחנית על-אישית ועל-זמנית מתגלגלת לחוויה אישית" (עמ' 41). דרך הילמן, ביון וגרוטשטיין, ודרך עולמן של 'לורי' ו'מירב' ועולמה שלה עצמה, היא מנסחת: "המיסטיות שורה על פני הפסיכואנליזה ובנבכי נבכיה ... היא ... ידיעה רגשית, ודאית ובהירה המושגת באמצעות אינטואיציה ... הידיעה המיסטית כרוכה בחוויות אחדות הזמנים, המרחבים ובני האדם ... הגוף אינו תחום בגופו, הוא יודע את עברם של אבותיו ולעיתים גם את עתידו" (עמ' 48).

### 'הוויה', 'היות', 'הנני', 'גרעין העצמי', 'כמיהתה של הנפש השבורה', 'ליפול לנצח'

בפתחו של הפרק השני כותבת קולקר, "הנפש כמהה אל ראשיתה, כמהה ואין היא יודעת אל מה. אדם מוצא עצמו פתע מתגעגע. געגוע בוקע מתוכו כשהוא בוחה והוא לבדו, כשהוא מתווה בדמיונו את עתידו, כשכעסו שוכך, כשהוא כאוב או כשהוא שלם. הגעגוע גודש את ליבו, רגש-הגעגוע לבדו, כמו אין מושא לגעגועיו" (עמ' 49).

שירה במיטבה, חשבת, טרם צללתי במחשבות על המושגים הנלמדים לאורך השנים, ומופיעים כאן בחיבור וירטואוזי המהדק אותם יחדיו, באופן מעורר ומפזר מחשבה, כזה המבקש לקרוא את המילים שוב ושוב. קולקר כותבת, "כמיהת הנפש אל ראשיתה היא כמיהה אל ההווה ואל ההווה ... ההווה היא ראש וראשית הכול ... היא ממד רוחני ... ההווה צומחת מתוך היעדרה ... היא הנפשיות כשלעצמה ... ה'היות' הוא ... הרוח והנפש, בעוד העשות הוא שלל תופעותיה" (עמ' 50-51).

דרך ויניקוט וביון, היא דנה בשני ממדי הקיום של ה'היות' וה'עשות', ביחס הדיאלקטי שהם מקיימים, ובסכנה שישפיעו גם על 'מטפל הווה', שאליו אנו כמהים, העלול מבלי דעת להילכד ב'עשות'. קולקר משרטטת את הקו בין כינון ה'הנני', שבו גלום גרעין העצמי והוא "ליבת הקיום האישי ומתווה האדם העתידי" (עמ' 56), ומכנה אותו "טבור ה'היות'" (עמ' 56). היא ממשיכה אל היווצרותם של עצמי אמיני ('היות') ועצמי כוזב ('עשות'), עת סכנת מוות נפשי מאיימת, וגורסת כי הראשית הראשונה היא 'איהיות' הקודמת ל'היות'.

קולקר עוסקת ב'תינוק הלבדיות' המצוי בשלווה שאיננה קוראת לו להחזקה עצמית, וכך מבינה את הכמיהה למצב קדום של 'איהיות', באופן השונה מהותית מהתייחסותו של פרויד לדבר כאל דחף המוות. היא מבקשת לעסוק בהשתגעויות של כל תינוק אנושי בינקות, שצורתה המחמירה היא ההתמוטטות, שתתרחש אם רגעי האימה יישנו שוב ושוב; היא ממשיכה זאת למכוות ברק הנחוויות בחוזקה אך נעלמת בהרף עין, ומזקקת בציטוט מוויניקוט: "ללכת ולהתרסק ולהתרסק, ליפול לנצח, למות ולמות ולמות" (עמ' 62). מיתה זו היא "הייסורים שאי אפשר להעלותם על הדעת" (עמ' 64) והיא 'ליבת ההשתגעויות'.

קולקר מסיימת באימת נפילה משל עצמה, שהיא פוגשת בתמונה מאלבום ילדותה שבה אביה פורש ידיים באוויר ומעיף אותה אל-על. אז, מיד לאחר רגע האימה, רוחשת בה גם כמיהה לחיקו, שהיא גם כמיהה "אל רגע ה'הנני'...אל ראשית הקיום הנפשי, אל ההווה האישית, הכולית, הפתוחה והאינסופית" (עמ' 68). פרק פיוטי זה מעוטר בשיריהם של אברהם ורחל חלפי המגלמים את 'התורה כולה'. קולקר מנסחת בו את מחשבותיה התיאורטיות, אך הקריאה מרגישה כקריאה בסיפור. סיפור הבריאה של הנפש.

### "ההדחקה הראשיתית היא עובר החיים הנפשיים." והיא חידה. (עמ' 70)

בפרק שלישי וחשוב מנסה קולקר לענות על שאלת תופעת כפיית החזרה, ועוסקת ב'הדחקה הראשיתית', השייכת ללא-מודע שאינו מודחק, ואשר "מחוללת תצורות ראשוניות במעמקי הנפש" (עמ' 70). קולקר רואה בה חור שחור והתמוטטות, ומבקשת לחקור את הזיקה בינה לבין דחף המוות דרך הגותם של ויניקוט, גרין ולפלאנש ויצירתו של הסופר הנרי ג'יימס – המסתייגים, כל אחד בדרכו, ממושג 'דחף המוות'. "כשוים", כך כותבת קולקר, "מבינים הם ראשית ויסוד של נפש האדם; מבינים שהדחקה ראשיתית היא אוניברסלית [...] היא התשתית הנפשית ... החומר שבו יירשם העתיד ובו ייטבעו התצורות והפיצולים" (עמ' 97). בהיותה נובעת מ"הפרה חמורה של מותאמות בינקות", היא "כופה את חזרתם של ההתרחשות הינקותיות וייסוריה ... מחוללת תווה ובוהו ... ומוות רגשי" (עמ' 97).

והבינה כי הוגש לפתחה חומר "במקריית שיד נעלמה מכוונת אותה" (עמ' 157). "התרגשתי מהחוויה הוויניקוטיאנית של המצאת הנמצא ... מיהרתי לכתוב נספח להרצאה, וקראתי לו 'מה שהגיתי והיה מעולם'" (עמ' 157), היא כותבת, ומוסיפה; "רק עתה הבנתי באופן רגשי שהחושב אינו יוצר המחשבה אלא מי שנכון לשכן אותה בתודעתו ... עכשיו הבנתי שהיקום ביקש להעניק משמעות עמוקה לאמירה של דפנה, "עוד יתברר שאת אבא שלי", וגם לשחרר אותי מאב נוכח בתוכי אל "אין אב" (עמ' 157).

השער השני מסתיים בפרק השישי, "אמא, תראי אותי", שבו עוסקת קולקור ביצירותיה הרוחשת באחדות האם ותינוקה כקודמת לרגע ההפצעה אל ה'הנני', ובהכרחיות המענה לצורך להיראות בעבור השתכנות העצמי היצירתי בנפש, ולצורך תחושת "ממשות היותו" ו"שירתו" (עמ' 169). קולקור מנסה להבין מה מתרחש כאשר 'אינני נראה'. דרך סיפור האנליזה של 'מר-א', שהפך מילד בלתי נראה לגבר מציין, כש"הכאב של 'אמא לא רואה אותי' הסווה את עצמו" (עמ' 180). שהרי "ילד שאימו לא יכלה לראותו ראייה בוראת, לא יכלה להפוך לחלק מן המרקם הנפשי שהוא שלו לחלוטין, הוא ילד שנפשו ריקה ומפוצלת ואינו יכול לחוות את שאירע לו" (עמ' 181). מולו, הילד הזוכה להיראות יצליח להתקיים בממשותו ובשירתו – וקולקור כותבת: "האם הרווא והתינוק הנראה שרונים באחדות לא־גדורה שבה מתהווה 'הליריות של הנפש'" (עמ' 168). היא מציינת טרם לכך כי "ויניקוט כותב שירה גם כשהוא כותב מדע", וכי "תפקיד הראי של האם והמשפחה בהתפתחותו של הילד" הוא מאמר שאפשר לקרוא מתחילתו ועד סופו כשיר" (עמ' 168). ממש כפי שניתן לקרוא גם את ספרה שלה.

### שער שלישי לנפש – 'על נפש נשברת'

"כאשר תחלום שוב על נפילה, תדע שאתה נוסע למקור הכוח שגרם לך ליפול."

(עמ' 206)

שער זה כולל את הפרקים השביעי והשמיני. בפרק השביעי, "הפחד להתמוטט והצורך להשתגע" (עמ' 191), מניחה בפנינו קולקור באופן 'ידידותי למשתמש', שלב אחר שלב, את התיאוריה של ההתמוטטות הינקותית המייצרת את הפחד מהתמוטטות. היא עושה זאת במלאכת מחשבת, ושוזרת בתיאוריה שירה לצד השדה הקליני. בשדה זה, מתארת קולקור את "היכרותה" של המשוררת רחל חלפי עם נועה, המטופלת שלה, אשר "מחזיקה את עצמה ואת גופה בכוחות עלומים ובכל המצבים" (עמ' 211), עד שתוכל לדעת כי מותר לה ליפול, בנוכחותה של קולקור, או עד שתעצר הנפילה.

קולקור מאמינה כי "תהא עוצמת ההחזקה העצמית אשר תהא ... אין היא אלא מחצית הסיפור. כי בתוכו של אדם מעין זה תתקיים תמיד תנועה כפולה ... מכתובה את דפוס חייו ... מטלטלת אותו בין מנוסה מנפילה ממשית ומטאפורית לבין ההיענות לצו הפנימי ליפול

קולקור חותמת פרק חשוב זה בהתייחסותו מעוררת ההתפעלות של דויד גרוסמן לכפיית החזרה: "המכווה הראשונה ... שטבעה בו את תודעת הזרות הקיומית ... שם חרצו את דינו ... ודווקא משום כך ... לשם הוא מוכרח לשוב, כי שם מתחוללת הדרמה ... החיונית של חומרי היסוד שלו. שם ... לוהטת בו תחושת החיים גם כשהוא נכווה בה שוב ושוב..." (עמ' 98).

### שער שני לנפש – 'על אם ואב'

"חֲוִיָּה מִן הָעֶבֶר / שֶׁחֲתִיָּה בִפְשָׁהָ, לֹא חֲוִית יָחִיד בְּלִבָּהּ הִיא / אֲלָא חֲוִית דִּירוֹת רַבִּים."

ת"ס אליוט (עמ' 101)

שער זה כולל את הפרקים הרביעי, החמישי והשישי. אלה הם פרקים מרחיבי דעת ולב, הנחווים לרגע כספר בתוך הספר. הפרק הרביעי מביא את סיפור האנליזה של דפנה, הלוא הוא "סיפור ... ייחודי ... ובה־בעת ... אוניברסלי. הוא הסיפור הפרטי של אסופיותה שלה, והוא גרעין אסופיותו של כל אדם." (עמ' 101), לצד סיפורם של 'אחיה' לנפש ולמסע, והם "אדיפוס המלך, גיבורה הראשי של הפסיכואנליזה ... ומשה רבנו, מייסד דת הייחוד ומסעיר נפשו של פרויד" (עמ' 101).

כהמשך טבעי, מופיע סיפורן המשותף של דפנה וקולקור גם בפרק החמישי המבקש להפנות את המבט הפסיכואנליטי אל המושגים 'אמפתיה' ו'טלפתיה', והמכונה "עוד יתברר שאת אבא שלי" (עמ' 131). זהו פרק עוצר נשימה, שבו מנסחת קולקור הבנות מעמיקות עבור זה הפנוי לקליטתן לתוכן. "התרחשויות על־מודעות שכיחות בקרב בני אדם הקשורים זה לזה ברגש עז" (עמ' 131), כותבת קולקור, ומשתפת: "בליל יום שלישי אחד ... דקות אחרי ששכבתי לישון, קמתי ממיטתי וירדתי לנקות את שירותי הקליניקה, ללא כל היגיון או צורך" (עמ' 132), מה שהתברר כהתרחשות שהיתה ב־זמנית לחלומה של יעל, המטופלת הראשונה של הבוקר, שחלמה על שירותי הקליניקה. קולקור מסבירה: "נכונותי לנקות את השירותים בשעת לילה (ככל הנראה בשעת החלימה שלה) היא היענותי לעולמה הפנימי הכאוב ... של יעל, שנדרשת לה השעיית עצמי ... והיספוגות בהזייתיות לא לי" (עמ' 133). היא רואה באמפתיה "אחות אהודה ומקובלת לטלפתיה ... הסוררת" (עמ' 133), ועוסקת בה דרך תורתו של קוהוט, דרך התקשורת הארכאית של פרויד, דרך מושג 'ההתפסה' של ויניקוט ודרך המושג 'טרנספורמציות בהזייתיות' אצל ביון, שבו היא גם מסכמת: "ההזייתיות דומה ל'תודעה הגרעינית הטהורה' של הבודהיזם, או ל'גרעין העצמי הלא־מתקשר' של ויניקוט. התמסרות המטפל להזייתיות של המטופל מובילה הן למטרה הפסיכואנליטית של התאחדות עם ה־O של המפגש, והן להגדרה הבסיסית של אמפתיה – 'לסבול עם או לסבול מתוך' [...] וכשהיא מופיעה, יודע המטפל ויודע המטופל ... כי היא אמת נפשו ... האינטואיציה הצומחת מהשתתפות המטפל בהזייתיות המטופל מובילה אל האמת האינסופית. האמפתיה המפציעה ממנה – היא טבור האמפתיה" (עמ' 147).

מכאן עוברת קולקור לדיון ב'טלפתיה' אצל פרויד וביון, במהלכו היא משתפת בחוויה אישית, עת התכוונה להרצאה

... היענות הנדרשת כדי לחוות את חוויית החיים ... האמיתית ביותר ... ליפול כדי לחיות" (עמ' 207).

בתחילת הפרק ובסיומו מזכירה לנו קולקר כיצד ביקש ויניקוט לערוך "סוג של מהפכה בעבודתנו" (עמ' 191), בעודו קורא להכרח של המטפל להיכשל בדרכו של המטופל, "הווה אומר בתבנית כישלונותיה של סביבתו" (עמ' 218), המצויה בדיסוציאציה, "ואז לשאת את ייסורי כשלוננו ולעיתים אף להשתגע בתוכם. נוכחות ייחודית זו של המטפל מכוננת אנליזה שמרקמה הוא מרקם של הווה ושל אחדות שמתוכה יכולים המטפל והמטופל לברוא עולם אשר נברא מכבר ו"לחיות חוויה [התמוטטות] יחד" (עמ' 218).

### "תכליתה של כל כפיית חזרה היא הרפואה" (עמ' 227)

בפרק השמיני עוסקת קולקר ב'ניירות הגורל'. זהו פרק הקשור בעבודות לקודמו, והוא אחד הפרקים המורכבים, החשובים, הפילוסופיים והאגדתיים בספר. דרכו מבקשת קולקר להניח גשר מעל התהום הפעורה בין פרויד לויניקוט, והיא כותבת: "אני מציעה ... לצרף את החלומות הטראומטיים ואת מעשה החזרתיות של כפיית החזרה הפרוידיאנית להשתגעות ולחזרתיות שמייצרת ההתמוטטות של ויניקוט. כל אלה הם דרך הנפש לרפא את עצמה" (עמ' 227). קולקר מתחקה אחר ההבדלים בין אדיפוס המלך, משרתו של הסוחר מבגדד ושני משרתיו של שלמה, שכולם התבשרו על הגורל שנועד להם, אל מול גורלם של 'מוכי ניירות גורל' – נעדרים בשורה ונעדרים התרעה. היא מבחינה בין ה'ניירות' הסימפטומטיים/ליבידינליים, 'הניירות' היסודיים של הפסיכואנליזה" (עמ' 224), ובין זו 'החדשה' – ניירות טראומטיים ששמה הומר ל'ניירות גורל' והמתארת את התהוותה של זו.

בהמשך מנסה קולקר למצוא תשובה לשאלתה בדבר "הגורם המחולל גורל אנוש – כוח פנימי לא מודע של האדם? או כוח דמוני לא נודע של מציאות חיצונית?" (עמ' 228), דרך שלוש תמונות קליניות של כפיית החזרה, היצרית, הראשונית והכפייתית. לכל אחת מצורף סיפור קצר מאת צ'יכוב, וכל אחת מהן מרתקת וקוראת לחשיבה. סופו של הפרק מעוטר בפרי עטם של רבקה מרים ושל מרטין בופר, הנוגעים בלב הדברים. "בהיולדו נגזרת על האדם גלות ... ממקום של שלמות חובקת כול אנו גולים לתוך המציאות" (עמ' 243), כך רבקה מרים, ולצידה מרטין בופר האומר, "כל ילוד אנוש שמתפתח שריו כמו כל ישות מתפתחת בתוך רחמה של האם הגדולה ... ממנו הוא נפרד עם היכנסו לחיים אישיים, ורק בשעות האפלות ... הוא שב לחיקה" (עמ' 243). ומוסיף כי "לילוד אישה ניתן פנאי להחליף את החיבור הטבעי ההולך ונשטט עם העולם בחיבור רוחני, כלומר בקשר" (עמ' 243).

כוכבית נוספת בפרק ביחס ל'ניירות גורל' נוגעת לגורלנו אנו בימים בוערים אלה, שבהם רוחשת ההיסטוריה ועמה כפיית החזרה. דרך פרויד, שתיאר בספרו "משה האיש והדת המונותאיסטית" כיצד ניירות הגורל פוקדת עם שלם, ועל רקע אירועי השבעה באוקטובר, קולקר שואלת: "האם אנו

נתונים לכפיית החזרה המצווה עלינו חורבן ותקומה? האם פוקדת אותנו ניירות גורל קולקטיבית הכופה על עם שלם להיות יהודי ומתנשא, רדוף ומוכה, וגם מכה, קרוע ושסוע, מתפורר וגולה, שב ובונה?" (עמ' 225).

### שער רביעי לנפש החולמת/ההווה – 'על חלימה וחלום'

"כזה הוא החלום – הווה מתהווה ושרי" (עמ' 256)

הפרק התשיעי בספרה של קולקר חותם את מסת מאמריה, ובו היא מבקשת לכנס את התפתחותה של תורת החלום לכדי פסיכואנליזה אפיסטמולוגית, אונטולוגית וטרנסצנדנטית. הקריאה בפרק מרגישה כולה כחלום, ותהיתי כיצד אצליח להביאו תוך השמטת פרטי הפרטים, שהרי כולם קריטיים בהבנתו. הטקסט כולו 'עושה שכל' ומותיר את הקורא בחוויה אינטגרטיבית, מהודקת ופתוחה למחשבה ולחלימה. החלום שמנסחת קולקר מתחיל בשדה הפסיכואנליזה האפיסטמולוגית, ובה משמעותו "מילוי משאלה והוא דרך המלך אל הלא-מודע המודחק" (עמ' 251). כפסע משם, דרך "מעבר לעיקרון העונג", מנסח פרויד את החלום הטראומטי, והוא כבר "דרך המלך אל הנפש הפצועה" (עמ' 251). החלום ממשיך בסיועם של פרנצי, קוהוט, ביון, ויניקוט ואפילו ש"י עגנון, דרכם מציעה קולקר כי "האדם החולם חלום טראומטי מבקש לאסוף את הטראומה לתוכי תוכו ... לחוות את הטראומה שהתרחשה ולא נחוותה" (עמ' 254), והוא נתון לכוחה של כפיית החזרה, אך גם "לכוח הצמיחה והריפוי הטבעי של הנפש" (עמ' 254).

משם היא עוברת לשדה הפסיכואנליזה האונטולוגית, שבו "חלימה היא חשיבה רגשית ובמהלכה חוויה מודעת נעשית נגישה ללא-מודע לשם עבודה נפשית. היא מתרחשת ... בערות ובשינה ... זוהי הבנה מהפכנית ... חלומות נחלמים כדי להפוך 'דבר' ל'שאינו דבר' ... אדם רוקם חלום ונפשו היא הנרקמת" (עמ' 255). משם טבעי הטיול לשדה הפסיכואנליזה הטרנסצנדנטית, ש"החלומות הם שעריה ... והוויית אנוש היא תשתיתה" (עמ' 260). "זוהי פסיכואנליזה רוחנית, לעיתים מיסטית, המכירה בתודעה פתוחה, טלפתית..." (עמ' 260), והיא "מבקשת לראות בחלום את דרך המלך אל ... ה'היות'" (עמ' 261). בשדה זה קולקר מטיילת גם דרך חלומותיהם של גרוטשטיין, ויניקוט, יונג ולסיוס גם דרך חלומי של יעקב אבינו, שהיא מכנה "חלום החלומות", וגורסת דרכו כי "עלינו להכיר בכך שבכל יום ויום אנו ארציים וסופיים ואלוהיים ואינסופיים. ובכל ערב אנו הולכים לישון מוכנים לחלום, ובכל בוקר אנו יושבים מוכנים לטפל, כלומר לחלום" (עמ' 269).

### 'חלום גדרות התיל – איגרת אהבה': ספר זיכרונות וחלום

"רק מילה. אבא. מילה מלאה." (עמ' 271)

המקרה את ה'פּרָפְטוּס מוֹבִילָה', בעודי קטנטנה. זה הכוח אשר יצר את התנועה החוזרת על עצמה ... התחברות־היפרדות ... ובכוח הזה טמונה אינ־תִּשְׁנוּתוֹ של אבא" (עמ' 287).

פרק זה חותם את הספר. ניתן למצוא בו את התגלמותם של כל אחד מן הפרקים התיאורטיים. לא ידעתי מדוע קראתי ראשון מבין כל הפרקים. משסיימתי את קריאת הספר, ידעתי. פניתי אז שוב אל המבוא וגיליתי בו שהוא גם הפרק שנכתב ראשון. מה נכתב (והתרחש) ראשון, תהיתי. ביקשתי לצעוד אחורה בזמן אל הראשית, אל ספרו של אביה של קולק, מתי שמואלביץ, "בימים אדומים" (2), הספר המחזיק את עתיד יצירתה, לצד עתידנו הקולקטיבי. קריאתו היתה מצמררת, בעודו מהדהד לאורכו ולרוחבו את מציאות חיינו היום, מהדהד את ארצנו המדממת, את החיים בשבי, את הרעב וכאב הייסורים, את המאבק לחירות, ואת ההכרח הקיומי בבית. היה זה מפגש עם "ימים סוערים" ו"נופי חורבות" (עמ' 6), אלה הנגלים במראותיהם של אבני החלימה.

ספרה של קולק מאפשר התעוררות של אינ־ספור מחשבות חלום. קריאתו היא כטיול ב־O. הוא מנסח חשיבה, יופי וחוויה יחדיו, ועורך סדר בעולם מושגים סבוך. קולק משכילה לייצר מעברים טבעיים בין התיאורטי לאישי. שפתה עשירה ושירית, ומכילה מילים של פעם, לצד מילים מן העתיד. לכל אורך הספר מופיעים מראי מקום ביחס להגשות האישיות, שעליהן היא חותמת "ש"ק", כבסיום מכתב אישי המיועד לקורא. קולק מצליחה לעסוק במיסטיקה ובגורל כבמדע ונוגעת במושגים 'ממד רוחני' ו'ממד נפשי'. ואילו אני קראתי זאת לרגע ברוח התקופה כ'ממד רוחני' ו'ממד נפשי', ונותרתי עם מילותיה של אהרונ' מיום העיון, "ישנה פסיכואנליזה ופסיכואנליטיקאית שביכולתן לספק מקלט לנפש, אשר נפלה מן ה'היות' והתמוטטה" (3).

'מאין העצבות הזו' הוא ספר המאפשר לנפש להשתכן בין עמודיו, כשם שהיא מבקשת להשתכן בגוף בראשית החיים. זוהי איננה מחשבת מקור משלי וכבר היה לה חושב (או אפילו חושבים), שוודאי שמעתי ביום העיון לרגל צאתו של הספר. ועדיין, חשתי אותה באופן עמוק. בתוך עצבותי, מצאתי בספרה של קולק בית למחשבות, למילים, להבנה, ולא־הבנה של שום דבר – מחר ופעם ועכשיו.

## ספרות:

1. בובר מ. מ. (2013). בתוך: קולק ש., מאין העצבות הזו? מחשבות פסיכואנליטיות. תל־אביב, תולעת ספרים, 2025.
2. שמואלביץ מ., בימים אדומים, זיכרונות איש לחי. חולון, דפוס דרור, 1978.
3. אהרונ' ת., מתוך יום העיון לרגל הספר "מאין העצבות הזו? מחשבות פסיכואנליטיות". אוניברסיטת תל־אביב, 2025.

כך בפתח הפרק העשירי המביא את סיפורה ה'אישי מאוד' של קולק ואת ספר זיכרונותיה מאביה – את עבר משפחתה שיהיה לעתידה. קולק מחברת את הקורא לקורות הפרק התשיעי. היא מתארת את תמונת חלומה ובה גדרות תיל, ופורסת את התלבטותה לגבי הכנסת מאמרה "החלום בראי התפתחות התורה הפסיכואנליטית" לספרה, וכיצד נמסר לה כשהגיעה להציגו בבית החולים "מזור", כי "הוחלפו כל גדרות התיל הישנות של מחנה המעצר הבריטי מזרע בגדרות חלקות ושקופות ... 'מזרע' הוא שם הפרק הראשון בספרו של אבי. ההרצאה נקשרה לאבא. אכלול אותה והיא תחתום את ספרי" (עמ' 272). הפרק, כמו החלום, עשיר פרטים וכולם יקרים. אביא מעט מתוך הרבים מאוד שלכדו את נפשי.

"את ביישנית ... אמרו לי. אני ביישנית, ידעתי. אז עוד לא ידעתי שגם בוש מקננת בך" (עמ' 272). "... אחותי, ואולי אני ... אומרת משהו על אבא שברח מהכלא ... אמא אומרת שאסור לומר ... אנשים שומעים ... ביקשנו להתפאר ... ועלבנו בו ובנו ... הלא־מודע שלי הוא שביקש להוציא דברים מן המחשכים אל האור" (עמ' 273). "... שורש הבושה טמון ... באמת ... במחתרת לוחמי חירות ישראל שאבא נמנה עם ראשיה ... ובה בעת לא נפגמת גאוותי באבא ... אבא אמיץ, חם ויודע ספר" (עמ' 274).

"בוקר שבת. אמא, אחותי ... ואני ... ממתנות ... לאוטובוס ... שיוביל אותנו ... לקרובי משפחה רחוקים" (עמ' 274). "בתום הארוחה ירדנו ... הבנות ... לטייל על מדרכות רחוב דיזינגוף. נעמדנו מול חלון הראווה של חנותם שהיה גדוש צעצועים ... בקדמת חלון הראווה ניצבה דרך קבע חסידה שרגליה דקות ומקורה ארוך, והיא מרכינה את ראשה כדי ללגום מים ... ואז מרימה את צווארה וזוקפת את ראשה, ומיד מרכינה אותו שוב, וחוזר חלילה. 'פּרָפְטוּס מוֹבִילָה', הסבירו לי" (עמ' 275). "ב'קום מקביל', בה בעת שהבנות הביטו בתנועת החסידה, נודע לאמה שלבעלה יש מאהבת, והחלו ייסוריה ודיכאונה של האם. "ההורים נפרדו. בהרף עין הפכה ידיעה לא מודעת ... להכרה בהירה וחדה ... השם 'אבא' יימחה" (עמ' 276-277).

"... כל אשר סיפר לי אבא מונח בתוכי ... וכל אשר לא סיפר ... היה לקרקעית נפשי ... שונים הם זיכרונות חירותו בארץ ישראל, וזכרונות איש לחי ככותרת המשנה לספרו 'בימים אדומים'. זיכרונותיו אלה בהירים ... הם אינם מגדירים את נפשי" (עמ' 279-280). "ככל שהתרחשה תמורת נפשי ... הרהרתי באבא ובצומתי חייו ... במחתרת זכה הלך מחשבתו ... היצירת, למרחב ולמימוש. כאשר ... חיי שגרה של אהבה ועבודה נכוננו לו, משהו הכביד על יכולתו לחיות" (עמ' 283).

קולק מספרת כיצד החזיקה את תמונת גדרות התיל שעל כריכת ספרו, את תמונת מחנה מזרע והיא השער לזיכרונותיו מהלח"י, לצד תמונת מחנה הריכוז, השער לכאבי נפשו העמוקים. על האשמה הכבדה שמשלה באביה היא כותבת: "והוא שתק. זו אני הדוברת אותו" (עמ' 286), ומוסיפה, "היה עוד כוח ... אשר יצר את החזרתיות המתמדת ... שלכבודה זימנה לי יד